

תורה שבעל פה

"במעגלי המשנה" — משנה (א')

יחידת לימוד אחת

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעה וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.

פרק ראשון	—	$(9 \times 1) + (13 \times 1)$	—	22 נקודות
פרק שני	—	(13×6)	—	78 נקודות
סה"כ	—			100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

פרק ראשון (22 נקודות)

עיין במקורות שבנספח, וענה על שתי שאלות: על שאלה 1 – חובה (9 נקודות), ועל אחת מהשאלות 2-3 (13 נקודות).

1. א. (1) "מברך על היין", "מברך על היום" – מה מברך על היין, ומה מברך על היום?
(2) מלבד ברכת היין וברכת היום, איזו ברכה נוספת יש לברך על הכוס הראשונה?
(3 נקודות)
ב. "בית שמאי אומרים מברך [...] ובית הלל אומרים מברך [...]".
הסבר בלשונך את הנימוקים של בית שמאי ושל בית הלל (נימוק אחד לכל אחד מהם).
(6 נקודות)
2. א. "הביאו לפניו, מְטַבֵּל בחזרת [...] הביאו לפניו מצה וחזרת וחרסת [...]".
(1) מה פירוש "מְטַבֵּל", ובאיזה שלב בליל הסדר מדובר בכל אחת מן הפעמים שבהן החזרת נזכרת במשנה?
(2) איזו חזרת מטבילים בחרוסת ואיזו לא? הוכח את דבריך.
(7 נקודות)
ב. (1) "עד שמגיע לפרפרת הפת" – עד איזה שלב בליל הסדר אין אוכלים אכילה אחרת?
(2) "רבי אליעזר ברבי צדוק אומר: מצווה" – מהי המצווה שרבי אליעזר ברבי צדוק מתכוון אליה בדבריו, ומהו הטעם של מצווה זו?
(6 נקודות)
3. א. עיין בקושיות "מה נשתנה" שבמשנה ושב"מב"ם.
אילו מצוות היו בזמן המקדש מדאורייתא, ואילו מצוות היו מדרבנן? (5 נקודות)
ב. "מתחיל בגנות ומסיים בשבח" – כתוב שני פירושים ל"גנות" ושני פירושים ל"שבח".
(8 נקודות)

פרק שני (78 נקודות)

ענה על שש מן השאלות 4-10 (לכל שאלה – 13 נקודות).

4. תורה, מצוות ודרך ארץ

- א. "יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, שיגיעת שניהם משכחת עוון..." .
כתוב שני פירושים לביטוי "דרך ארץ", והסבר לפי אחד מן הפירושים האלה, מדוע היגיעה בתלמוד תורה עם דרך ארץ "משכחת עוון". (7 נקודות)
ב. "כל המכבד את התורה... שמעטר אותה בנועם מידותיו... ואז הוא מכובד על הבריות".
(הרב מנחם המאירי)

- (1) לפי הרב המאירי, הסבר מהו כבוד התורה.
(2) כיצד הבריות מכבדות אדם "המכבד את התורה"?
(6 נקודות)

5. צדקה וחסד

- א. "מי שיש לו מאתיים זוז – לא ייטול לקט, שכחה ופאה ומעשר עני".
(1) מדוע קבעו חכמים דווקא סכום של מאתיים זוז?
(2) לדברי הרב יעקב בן אשר ("בעל הטורים"), מאתיים זוז הם סכום שהיה מקובל בימי המשנה, אולם כיום הדין אחר. מהו הדין כיום, ומהי הסיבה לשינוי הדין?
(8 נקודות)
ב. "הצדקה צריכה שתהיה מכוונת לתכלית עזרת הדל בהווה, וביותר – היות צופייה על הטבת מצבו בעתיד, למען יהיה לו פתח תקווה שיוכל למצוא חיית ידו מיגיע כפו בלא תשועת אדם".
(הראי"ה קוק)
על פי הראי"ה קוק, הסבר ונמק את דברי המשנה: "מי שיש לו חמישים זוז והוא נושא ונותן בהם הרי זה לא ייטול". (5 נקודות)

6. מידות

- א. "הרוצה שייתן ולא ייתנו אחרים - עינו רעה בשל אחרים" — כתוב שני פירושים למשפט המודגש בקו. (5 נקודות)
- ב. (1) באר את המושג "אונאת דברים", וכתוב דוגמה אחת.
(2) מדוע "אונאת דברים" גדולה מ"אונאת ממון"? כתוב שתי סיבות.
(8 נקודות)

7. תפילה וברכות

- א. "בירך על היין שלפני המזון - פָּטַר את היין שלאחר המזון".
(1) הסבר את שני השלבים האלה בסעודה: "לפני המזון", "לאחר המזון".
(2) רע"ב פירש כי דין זה הוא לשבתות ולימים טובים, ולא לימות החול. נמק את דעתו.
(6 נקודות)
- ב. "בירך על הפת - פטר את הפרפרת; על הפרפרת - לא פטר את הפת. בית שמאי אומרים: אף לא מעשה קדרה".
(1) העתק את המשפט בדברי תנא קמא שעליו חולקים בית שמאי, וכתוב את שתי הדעות.
(2) מהו "מעשה קדרה"?
(7 נקודות)

8. שבת

- א. לפניך ארבעה מצבים שבהם כותב בשבת פטור:
(1) כתב לאחר ידו.
(2) כתב אות אחת סמוך לכתב.
(3) כתב אות אחת בארץ ואחת בקורה.
(4) כתב אות אחת נוטריקון (לשיטת חכמים).
כתוב את טעם הפטור בכל אחד מן המצבים המתוארים. (6 נקודות)
- ב. (1) "כתב במְשָׁקִין, במי פְּרוֹת, באֵבֶק דרכים".
כתוב את הדין, ונמק.
(2) באילו תנאים מותר לרופא או לחייל לכתוב בשבת בעט שהדיו שבו מתנדף?
כתוב שני תנאים.
(7 נקודות)

9. זהירות מפגיעה בממון הזולת ובמרחב הציבורי

א. שני אנשים הלכו ברשות הרבים ובעת הליכתם היזיקו זה את זה – שניהם פטורים.

(1) הסבר מדוע שניהם פטורים.

(2) "אחד רץ ואחד מהלך, [...] והזיקו זה את זה". בתלמוד יש הבחנה בין יום חול

לערב שבת בין השמשות.

כתוב את דין הרץ ביום חול ואת דין הרץ בערב שבת בין השמשות, ואת טעמי הדינים.

(8 נקודות)

ב. (1) במשנה נכתב שיש להרחיק עצים מן העיר. כתוב את הטעם של דין זה.

(2) רמב"ן כתב שדין זה אינו נוהג בחוץ לארץ. הסבר מדוע.

(5 נקודות)

10. כבודו של אדם

א. במשנה נכתב ששנאת הבריות מוציאה את האדם מן העולם.

כתוב שני פירושים לשנאת הבריות. (4 נקודות)

ב. "יהי ממון חברך חביב עליך כשלך".

(1) לפי רשב"ץ (הרב שמעון בן צמח דוראן), אין כוונת משנה זו ללמדנו על איסור גזל

או על איסור עשיית נזק.

מדוע ברור לרשב"ץ שאין זו כוונת המשנה?

(2) כתוב מהי הדרך לקיים את הוראת המשנה, ומהי המטרה של הוראה זו.

(9 נקודות)

בהצלחה!

נספח

משנה פסחים, פרק י', משנה ב'

מְזַגְגוּ לוֹ כּוֹס רֵאשׁוֹן:

בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים:

מְבָרֵךְ עַל הַיּוֹם, וְאַחֵר כֶּךָּ מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן;

וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים:

מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן, וְאַחֵר כֶּךָּ מְבָרֵךְ עַל הַיּוֹם.

תוספתא מסכת פסחים [ליברמן], פרק י', הלכה ב'

מזגו לו כוס ראשון.

בית שמ"י אומר: מברך על היום ואחר כך מברך על היין, שהיום גורם ליין שיבוא וכבר קדש היום ועדיין יין לא בא.

ובית הלל אומרים: מברך על היין ואחר כך מברך על היום, שהיין גורם לקדושת היום שתאמר.

משנה פסחים, פרק י', משנה ג'

הַבִּיאוּ לְפָנָיו,

מִטְבֵּל בַּחֲזָרָה עַד שֶׁמִּגִּיעַ לְפִרְפֹּרֶת הַפֶּת.

הַבִּיאוּ לְפָנָיו מִצָּה וְחֲזָרָה וְחֲרֹסֶת וּשְׁנֵי תַבְשִׁילִין,

אֶף עַל פִּי שְׂאִין חֲרֹסֶת מִצָּה.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי צְדוֹק אוֹמֵר: מִצָּה.

וּבִמְקוֹדֶשׁ הָיוּ מְבִיאִים לְפָנָיו גּוֹפּוֹ שֶׁל פֶּסַח.

(המשך הנספח בעמוד הבא.)

הרב עובדיה מברטנורא, מסכת פסחים, פרק י', משנה ג'

הביאו לפניו – הירקות. כדי שיכיר תיבוק וישאל, לפי שאין דרך להביא ירקות קודם סעודה. מטביל בחזרת – לאו דוקא חזרת, דטבול ראשון זה הוי בשאר ירקות, אלא אם אין לו שאר ירקות מטביל בחזרת במקום שאר ירקות. ולשון מטביל – אוכל, ולפי שכל אכילתו ע"י טיבול הייתה, קרי לאכילה טיבול. ומיהו טיבול זה לאו בחרוסת הוץ, מדקתני לקמן הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת, מכלל דעדיין לא הובאו.

עד שמגיע לפרפר את הפת – לאכילת מצה. והא קמשמע לן שאין אכילה אחרת מפסקת בין אכילת ירקות לאכילת מצה. דקודם שיגיע לאותו חזרת של מצווה שמברך עליו 'על אכילת מרור' אוכל מצה תחילה, כדכתיב: "על מצות ומרורים" (במדבר ט', י"א), מצות ברישא, והדר מרורים [מצות בתחילה ואחר כך מרורים].

וחרוסת – שעושים מתאנים ולוזים בטנים ושקדים וכמה מיני פירות ומשימין בה תכוחים ודכין הכל במדוכה ומערבין בחומץ ונותנין עליה תבלין קנה וקנמון כעין פתילות דקות ארוכות זכר לקש. וצריך שתהיה עבה זכר לטיט.

שארין חרוסת מצוה – אלא לרכואה לבטל שרף החזרת, שרע וקשה לגוף כארס. ר' אליעזר ברבי צדוק אומר מצוה – זכר לתפוח שהיו יולדות שם בניהם בלא עצב, וזכר לטיט.

משנה פסחים, פרק י', משנה ד'

מִזְגוּ לוֹ כּוֹס שְׁנִי, וְכָאֵן הֵבֵן שׁוֹאֵל אָבִיו. וְאִם אֵין דַּעַת בֵּינָן, אָבִיו מְלַמֵּדוֹ: מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלֵּילָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת? שֶׁבֶכֶל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חֶמֶץ וּמִצָּה, הַלֵּילָה הַזֶּה כָּלוּ מִצָּה? שֶׁבֶכֶל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׂאֵר יִרְקוֹת, הַלֵּילָה הַזֶּה מְרוֹר? שֶׁבֶכֶל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֶּשֶׂר צָלִי שְׁלֹק וּמִבְשָׁל, הַלֵּילָה הַזֶּה כָּלוּ צָלִי?

שֶׁבֶכֶל הַלֵּילוֹת אָנוּ מְטַבִּילִין פַּעַם אַחַת, הַלֵּילָה הַזֶּה שְׁתֵּי פַעַמִּים? וּלְפִי דַעַתוֹ שֶׁל בֶּן אָבִיו מְלַמֵּדוֹ. מִתְחִיל בְּגִנּוֹת וּמִסִּים בְּשִׁבְחָה, וְדוֹרֵשׁ מִ"אֲרַמִּי אֲבִדְ אָבִי" (דברים כו, ה'), עַד שִׁיגְמֹר כָּל הַפֶּרֶשָׁה כָּלָה.

(המשך הנספח בעמוד הבא.)

רמב"ם, הלכות חמץ ומצה, פרק ז', הלכות ג'-ד'

וצריך לעשות שינוי בלילה הזה כדי שיראו הבנים וישאלו ויאמרו: "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?" עד ששייב להם ויאמר להם: כך וכך אירע וכך וכך היה. וכיצד משנה? מחלק להם קליות ואגוזים, ועוקרים השולחן מלפניהם קודם שיאכלו וחוטפין מצה זה מיד זה וכיוצא בדברים האלו. אין לו בן אשתו שואלתו. אין לו אשה, שואלין זה את זה מה נשתנה הלילה הזה, ואפילו היו כולן חכמים. היה לבדו שואל לעצמו מה נשתנה הלילה הזה.

וצריך להתחיל בגנות ולסיים בשבח. כיצד? מתחיל ומספר שבתחילה היו אבותינו בימי תרח ומלפניו כופרים וטועין אחר ההבל ורודפין אחר עבודה זרה, ומסיים בדת האמת שקרבנו המקום לו והבדילנו מן התועים וקרבתנו לייחודו. וכן מתחיל ומודיע שעבדים היינו לפרעה במצרים וכל הרעה שגמלנו, ומסיים בנסים ונפלאות שנעשו לנו ובחירותנו. והוא שידרוש מ"ארמי אובד אבי" עד שיגמור כל הפרשה (דברים כו, ה-ט). וכל המוסיף ומאריך בדרש פרשה זו הרי זה משובח.

רמב"ם, הלכות חמץ ומצה, פרק ח', הלכות א'-ב'

סדור עשיית מצוות אלו בליל חמשה עשר כך הוא: בתחילה מוזגין כוס לכל אחד ואחד ומברך בורא פרי הגפן ואומר עליו קידוש היום וזמן, ושונה (משנה ג). ואחר כך מברך על נטילת ידים ונוטל ידיו, ומביאין שלחן ערוך ועליו מרור וירק אחר ומצה וחרוסת וגופו של כבש הפסח ובשר חגיגה של יום ארבעה עשר. ובזמן הזה מביאין על השולחן שני מיני בשר, אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה.

מתחיל ומברך בורא פרי האדמה, ולוקח ירק ומטבל אותו בחרוסת ואוכל כזית הוא וכל המסובין עמו כל אחד ואחד אין אוכל פחות מכזית, ואחר כך עוקרין השולחן מלפני קורא ההגדה לבדו ומוזגין הכוס השני וכאן הבן שואל.

ואומר הקורא: מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות:

שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת והלילה הזה שתי פעמים?

שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה והלילה הזה כולו מצה?

שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל והלילה הזה כולו צלי?

שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות והלילה הזה מרורים?

שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין בין מסובין והלילה הזה כולנו מסובין?